

Уникалният емпорион Пистирос в сърцето на Тракия

На 5 декември, Българският културен институт в Прага организира лекция на тема „Чешко-български проекти на разкопките в Пистирос“. Лекцията изнесе доц. д-р Алексей Гоцев от Археологическия институт и музей на БАН. Гост беше проф. Ян Боузек от Карловия университет в Прага.

Текст: Мария Паунова

Снимки: Ели Мандажиева

Историята на откритията започва през 1988 г., когато Проф. Мечислав Домарадзки дочува слухове, че не само иманията, но всички от околността на град Септември, Пазарджишко, знаят, че в пръстта от определено място има много керамика. Професорът съпоставя информацията с данни от литература-

та и организира началото на разкопки, които довеждат до откриването на голям търговски център – емпорион Пистирос. Става ясно, че откритието ще изисква обединяването на усилията на много учени. „Получи се уникално научно сътрудничество – каза доц. Алексей Гоцев по време на лекцията. – На обекта се срещнаха три международни експедиции - чешка, английска,

френска - и няколко български. Всяка от тези школи работи по собствена методика. Постигнатите резултати се сравняват за постигане на комплексна картина на проучването.”

През 1991 г., за участие в разкопките е поканен Институтът по класическа археология от Карловия университет в Прага. Ръководител на дейността му, от 1993 г. до днес, е проф. Ян Боузек (кой-

то по случай 24 май т.г. беше отличен с почетна грамота и плакет „Златен век“ на Министерството на културата на България за принос в развитието и популяризирането на българската култура). В своите думи – на български език! – професорът изтъкна, че чешката археология в България има дълга история, датираща още от времето на братя Шкорпил и дори днес не се ограничава само с комплекса в Пистирос.

Името на античния град – Пистирос, е известно благодарение на намерения фрагмент на керамична плоча с надпис на гръцки, който изобразява споразумението между Одриския владетел и хората от града. Основан е от гръцки заселници с цел развитие на търговията между траки и гърци.

Разкопките, които продължават вече 24 години, показват, че Пистирос е основан в края на 6-ти в. пр. Хр. Най-големият му разцвет археолозите датират през четвърти век. Има свидетелства, че по това време поддържа широки търговски контакти. Градът лежал на река Марица, която е била плавателна за малки лодки и вероятно е бил речно пристанище. След разрушаването му от келтите в 279/8 г. пр. Хр. вече не е бил възстановен.

С какво е толкова уникален? Като начало – с местоположението си: Пистирос е единственият засега проучван по археологически път емпорион в Европа, намиращ се толкова навътре в сушата. Археолозите говорят за уникално за Европа явление, когато в търсенето на суровини, гърците навлизат във вътрешността на континента. Обикновено предпочитат да основават колонии на брега на морето, за да могат да отстъпят бързо в случай на влошаване отношенията с местните племена. „Гърсим функцията на града – казва доц. Гоцев, – за какво е служил, след като не е типичен за времето и местността.“

С какво не е типичен? Откритията показват, че става въпрос за селищна система, която с тенденцията си за изграждане на монументални съоръжения е съвсем различна от тракийската: има крепостна стена с масивни каменни основи; влизането от източната страна ставало през порта с кули и бастиони; открити са калдаръмени улици и забележителна канализационна система с добре оформени подземни канали; има и две постройки със сложен план, симетрични, разположени огледално към улицата.

Най-голям интерес представлява откритият каменен надпис от Пистирос на старогръцки език – юридически документ, уреждащ статута на емпорион Пистирос. Става ясно, че в отношенията си с Одриските крале, градът се е ползвал с пълна вътрешна автономия. Кралят не се е разпореждал с неговата собственост и не се е месил в делата на града, жите-

Емпорионът, като местонахождение и фортификация, е уникален за Европа.

лите били освободени от мита за превоз на товари. Очевидно обаче били длъжни да плащат данъци.

Откритата пещ за керамика подказва, че е съществувал занаятчийски квартал, в който са били произвеждани керамични съдове. Впечатляващо е изобилието на прекрасно изработена гръцка атическа керамика, която би била гордост и за най-престижните музеи. За учените в случая тя е ценна и от хронологическа гледна точка: динамиката в стиловете на украса отбелязва времето, когато са били създавани съдовете.

Една от важните находки е т.нар. „голямо съкровище“, открито именно от чешките археолози в „чешката къща“ – както между себе си наричат археолозите сградата.

Съкровището, недокоснато в продължение на 23 века, съдържа 557 сребърни и 9 златни монети с ликовете на Филип Македонски, на сина му Александър и неговия наследник в Тракия – Лизимах. По всичко личи, че са били скрити набързо под пода до стената на къща на главната улица в града.

Много надежди археолозите влагат в един сектор, в който са разкрити следи от култови дейности и металургични такива. В зоната са открити огнища, така

наречените есхари, които са свързани с ритуални практики. За тяхната хронология и предназначение все още се водят дискусии. „Смятаме, че са били своеобразни олтари в доста първобитен и недостатъчно изчистен вид – казва доц. Гоцев. – Дълбочината на проучванията е още малка, но се надяваме да изясним освен тези аспекти на религиозната дейност и един друг факт, а именно съвместното съществуване на траки и гърци в емпориона.“

С внимание ще бъдат изследвани и неотдавна откритите малки печатчета, които „будят много въпроси и дават малко отговори. Възможно да са били използвани в случаи, когато двама участници в сделка слагат личните си печати и ги поднасят в дар на божеството като гаранция за успешност на сделката и за коректност помежду им.“

За съжаление, археологията има много врагове. Един от тях са иманярите. Множеството открития поставят въпроса дали иманярите са пощадили обекта? В никакъв случай – просто твърде късно са научили за находките. А от самото начало на проучванията през 1988 г. се води целенасочена дейност за защита и охрана на мястото.

Друг проблем е човешката дейност – като мелиорацията през 50-те години и още един – влиянието на природата, в случая пораженията, нанесени от реката. „Понякога не знаехме на кого да се сърдим повече: на хората или на реката“ – заключава доц. Гоцев.

Незнанието и безогледността също не са за подценяване. „Спомням си случая с една от магистралите в страната. Викат ни, за да проверим точно и само местата, откъдето ще минава. Една колежка обаче забелязала, че в пръстта, която камионите докарвали, има керамика. Попитала откъде возят пръстта и получила отговор: от онези могили. Оказали се тракийски. Добре е, че е била там.“

Ами ако не беше? ■

